

Mateja Medved*

Šolski zvezki iz Muzeja Velenje in njihove zgodbe *School exercise books from Velenje Museum and their stories*

Izvleček

Prispevek je predstavitev gradiva starih šolskih zvezkov, ki jih hranimo v Muzeju Velenje. V prispevku se življenjske zgodbe lastnikov šolskih zvezkov, v pretežni meri bolj ali manj znanih učiteljev in profesorjev iz Šaleške doline (mdr. dva zvezka znanega slovenskega pedagoga Gustava Šiliha) ter nekaj v javnosti poznanih posameznikov, prepletajo s predstavitvijo gradiva, s poudarkom na tistih šolskih zvezkih, ki so našo pozornost pritegnili s svojo zunanostjo ali vsebino. Najbolj raznovrstni pa so šolski zvezki znane družine Ročnik iz Zavodnj, saj se je ohranilo več kot 50 zvezkov več družinskih članov od začetka 20. stoletja do časa po koncu druge svetovne vojne.

Abstract

The article presents old school exercise books kept by the Velenje Museum. The life stories of their owners, mostly teachers from the Šalek Valley – some of them well-known, such as the eminent Slovene pedagogue Gustav Šilih and a few other publicly known individuals – are interlinked with the presentation of the exercise books themselves, with an emphasis on those that attracted our attention because of their exterior or content. The most diverse are the exercise books belonging to the Ročnik family from Zavodnje, as over 50 belonging to different family members from the early 20th century to the period after World War Two have been preserved.

Uvod

Muzej Velenje, ki je lani praznoval petinpetdeseti rojstni dan, je iz specialnega muzeja za področje slovenskega premogovništva postopoma prerasel v splošni muzej za področje občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki. Tako se je enako širilo tudi področje raziskovanja in zbiranja gradiva, vendar v muzejsko zbiralno politiko šolska tematika ni bila vključena, je pa s prihajanjem gradiva v muzej, zlasti ob večjih prevzemih, k nam prišlo tudi gradivo te vrste. Pobrskali smo torej po tistih zbirkah, v katerih je bilo pričakovati tovrstno gradivo, in na šolske zvezke smo – v večji meri, kot smo pričakovali – naleteli med gradivom bolj ali manj znanih domačih pedagoških delavcev, medtem ko smo bili pri brskanju med osebnim gradivom znanih Šalečanov

* Mateja Medved, univ. dipl. zgod., višja kustodinja, Muzej Velenje, e-pošta: mateja.medved@muzej-velenje.si

manj uspešni, čeprav smo nekaj zanimivih primerkov le našli. Vsemu navkljub pa se je ob podrobnejšem pregledu izbranega gradiva vendarle pogostokrat izkazalo, da so se šolski zvezki uporabljali tudi v druge namene, kot priročen material za razne zabeležke, za zapis učiteljeve učne priprave, včasih pa je bilo kar težko brez dodatnega zgodovinskega ozadja vedeti, ali gre res za šolski zvezek v pravem pomenu besede, da ga je pri pouku res uporabljal učenec oz. dijak. Pa vendar – tudi v našem muzeju se najde kar nekaj gradiva za vse tiste raziskovalce, ki se bodo poglobljeno ukvarjali s tematiko šolskih zvezkov.

Gradivo velenjskega učitelja Frana Mlinška (1890–1973)

Franc Mlinšek oz. Fran, kot je sam po letu 1918 dosledno uporabljal svoje ime, je bil znan predvojni velenjski učitelj, v spomin Šalečanov pa se je zapisal tudi kot knjižničar in strasten čebelar. Leta 1928 je ustanovil velenjsko podružnico Čebelarkega društva za Slovenijo,¹ bolj ali manj upravičeno pa ga lahko imamo tudi za enega od utemeljevalcev sodobnega knjižničarstva v mestu.² Leta 1934 je namreč ustanovil šolsko knjižnico in jo tudi sam upravljal, večino knjižnega fonda pa mu je s pomočjo nekdanjih učencev uspelo ohraniti tudi med nemško okupacijo. Knjige, ki jih je skrivaj razdelil po domovih, je po vojni spet zbral, in tako sta dve omari predvojnih knjig iz knjižnice v posebnem prostoru nekdanje »konjušnice«, stare osnovne šole, imenovane tako zato, ker je nastala iz nekdanjih grajskih hlevov, postali temelj velenjske javne knjižnice.³

Rodil se je 17. septembra 1890 v Gornjem Doliču gozdarju Juriju Mlinšku in njegovi ženi Jeri, rojeni Vogrin. Kmalu po njegovem rojstvu se je družina preselila v Velenje, kjer je njegov oče dobil delo v velenjskem premogovniku. Tako je Fran v Velenju leta 1896 začel obiskovati velenjsko ljudsko šolo, se leta 1904 vpisal v gimnazijo v Celju in leta 1908 kljub skromnim domačim razmeram začel obiskovati učiteljišče v Ljubljani, skupaj z Gustavom Šilihom. Leta 1912 je zaključil šolanje na učiteljišču (zrelostni izpit je opravil z odliko) in še isto leto dobil prvo službo v Slovenj Gradcu kot začasni učitelj. Tu je s prekinitvijo med prvo svetovno vojno, ko je bil mobiliziran, služboval do leta 1918, ko je bil nameščen za šolskega vodjo na enorazredni ljudski šoli v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu, v šolskem letu 1923/24 pa je bil nastavljen za stalnega učitelja oz. šolskega vodjo na enorazredni osnovni šoli na Ponikvi. V tem šolskem letu

-
- 1 Jože Hudales, Ivo Stropnik, Mlinškovo berilo: (i)zbrani etnološki in slovstveni zapiski. Šaleški razgledi 7, Velenje: Kulturni center Ivana Napotnika, 1991 (dalje: Hudales, Stropnik, Mlinškovo berilo), str. 8, 10–12.
 - 2 Matjaž Kmecl, O zgodnjem utemeljevanju sodobnega knjižničarstva v mestu, o Franu Mlinšku, v: Knjižnice na Šaleškem. Zbornik ob 75-letnici Knjižnice Velenje, Velenje: Knjižnica, 2009 (dalje: Kmecl, O zgodnjem utemeljevanju ...), str. 15.
 - 3 Hudales, Stropnik, Mlinškovo berilo, str. 11; Kmecl, O zgodnjem utemeljevanju ..., str. 14.

je poučeval sam kar 112 otrok. Leta 1925 je dobil mesto stalnega učitelja na velenjski osnovni šoli. Razen v prvem šolskem letu, ko je prevzel tretji razred, je v Velenju ves čas poučeval četrti razred. Leta 1941 je sicer začasno prevzel šolsko upraviteljstvo, vendar le do prihoda učitelja Hansa Pieneggerja iz Voitsberga na Gornjem Štajerskem, ki je 2. maja prevzel posle šolskega upravitelja in pouk na šoli. Mlinšek se je med vojno zaposlil kot uradnik na »premogovnem nadzorstvu« v Celju, nato pa od septembra 1944 delal na velenjski železniški postaji. Leta 1945 je ponovno prevzel učiteljske dolžnosti, postal je šolski upravitelj in začel s popravili šolskega poslopja ter z zbiranjem odtujenega šolskega inventarja in junija 1945 organiziral dvomesečni šolski tečaj kot pripravo za naslednje šolsko leto. Vendar je bil šolski upravitelj le do 31. decembra, ko je bil na lastno željo razrešen in je ponovno prevzel »svoj« četrti razred. Konec leta 1950 je bil po 39 letih poučevanja upokojen, zaradi pomanjkanja učiteljev pa je poučeval četrti razred še vse do konca šolskega leta 1953/54. Tega leta je bil dodeljen nižji gimnaziji in tu poučeval do leta 1956.⁴

Med Mlinškovim gradivom je več kot 70 malih šolskih zvezkov, nekaj posameznih tudi lepše zunanosti. V glavnem jih je uporabljal za zapisovanje učne snovi in narodnega blaga, ki ga je, kot pravi sam, zbiral v letih 1930 do 1955, vendar je bila večina podatkov zapisanih do leta 1936. Za zbiranje narodnega blaga ga je navdušil učitelj in ljubiteljski etnolog Vinko Möderndorfer, doma iz Dul na Koroškem. Pod njegovim vplivom je tudi Fran Mlinšek začel v Velenju in okoliških vaseh zbirati in zapisovati podatke o ljudskih vražah in praznoverju, o običajih in navadah ob opravljanju različnih del, o šegah življenjskega cikla (rojstvo, poroka, smrt), koledarskih šegah, o ljudskem znanju in poznavanju živali, vključil pa je tudi ljudsko slovstvo. Ta del gradiva smo leta 1991 objavili v zbirki Šaleški razgledi pod naslovom Mlinškovo berilo: (i)zbrani etnološki in slovstveni zapiski, medtem ko sta ureditorja (Ivo Stropnik in Jože Hudales) Mlinškove refleksije o šolstvu, pedagogiki itd. izpustila.⁵

Vse to je bil razlog, da nas je ob tej priložnosti bolj kot vsebina pritegnila zunanost posameznih šolskih zvezkov. Pozornost tako vzbudijo – seveda predvsem zaradi bližine kraja – zvezki celjskih založnikov (Flore Lager – Neckermann in Goričar & Leskovšek) in spisovnice ter številnice, ki jih je izdala Učiteljska tiskarna v Ljubljani, tudi, kot je zapisano na sprednji ali zadnji strani zvezkov, v korist Učiteljskega doma oz. konvikta v Ljubljani in Učiteljskega doma v Mariboru. Marsikateremu nadobudnemu šolarju bi tako še danes prišla prav spisovnica, ki ima na zadnji strani natisnjeno poštevanko, nič manj pa niso po svoji zunanosti zanimivi zvezki iz časa po drugi svetovni vojni, npr. tisti, ki jih je založila Državna založba Slovenije (DZS).

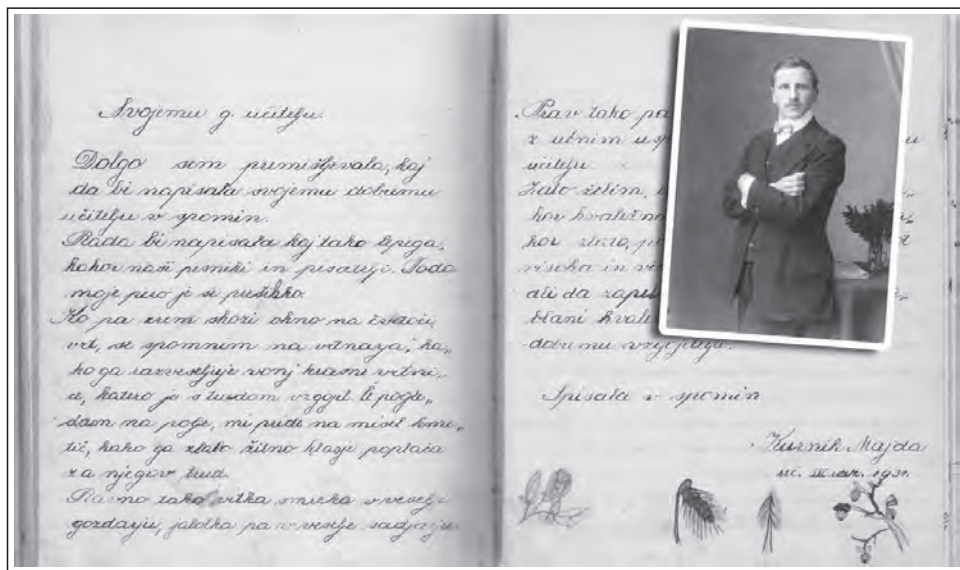
»Neopažena« sta ostala tudi zvezka prostih spisov učencev četrtega razreda velenjske osnovne šole, napisanih v obdobju 1925–1938. Prvi zvezek, s približnimi merami 20 x 17 cm in t. i. marmoriranimi platnicami črno-rdeče barve brez oznake založnika,

4 Hudales, Stropnik, Mlinškovo berilo, str. 8–12.

5 Hudales, Stropnik, Mlinškovo berilo, str. 5.

kupljen očitno v stari Jugoslaviji za ceno 12 din, ima zapolnjenih 39 in pol strani, pet strani ostaja praznih, drugi listi pa so bili bog si ga vedi kdaj in čemu iztrgani. Spisi so zapisani v petih sklopih za šolska leta 1925/26, 1926/27, 1928/29, 1929/30 in 1931/32. Šolska leta so izpisana s svinčnikom nad vrsticami, kar nas napelje na misel, da so bila dodana pozneje. Na to misel nas napeljejo tudi netočnosti, ki se pojavljajo, kot npr. dejstvo, da imata zadnja spisa v razdelku za šolsko leto 1931/32 datum 1934/35 oz. da je v zadnjem primeru čez letnico 1934/35 izpisan celo popravek 1935/36. Šolska leta se torej ne ujemajo v celoti z datumi, ki se (ali pa ne) pojavljajo. Vsi spisi tudi niso podpisani, v prvem sklopu, v katerem so oštevilčeni (tudi še v drugem in tretjem), so od zaporedne številke 14 celo vsi napisani z isto pisavo, in sicer pisavo odrasle osebe, verjetno Frana Mlinška samega. Očitno je, da jih je, da bi se ohranili, od kod prepisal ali jih zapisal po spominu. Tu tudi ni vedno navedenih imen avtorjev, ki se drugače – čeprav tudi ne vedno – pojavljajo z imenom in priimkom. Zanimivo je tudi dejstvo, da so pod različnimi spisi večkrat ista imena, tako da je posamezni učenec učitelju v spomin – tudi v istem šolskem letu – napisal dva ali celo več spisov.

Vsebinsko si zapisi sledijo brez pravega reda, zato oba zvezka spominjata na nek-daj popularne spominske knjige. Kakšni pa so bili naslovi? V prvem zvezku so otroci v svojih spisih pisali o dogodkih iz vsakdanjega življenja (npr. Moja nezgoda), drugi so zopet opisovali svoje brate ali sestre pa pogovore s svojimi prijatelji, pisali so o tem, kje vse so že potovali in katere kraje so videli (kaj dosti dlje od Celja ali na drugi strani do Mislinje jih večina še ni prišla). Tretji so pisali o svojih živalih, tudi o čebelah, lastovicah kot znanilkah pomladi, kresnicah, mravljah in mravljiščih je tekla beseda oz. črnilo. Z etnološkega vidika so zlasti zanimivi opisi raznih opravil (Kako smo tlačili seno, Kako smo tkali obleko, Kako smo nabirali borovnice, jagode ...) in opisi miklavževanj, pustovanj (Burke na pustni dan) ter drugih praznikov (Kako smo delali jaslice, Moj snop ...). Številni spisi s svojo vsebino, ki je po navadi precej kratka, ali posameznimi odlomki in stavki izpričujejo takratne življenjske razmere v vaškem trgu, kakršno je bilo tedanje Velenje. Kako so med obema vojnama živeli v Velenju, izvemo mdr. iz spisa z naslovom *Iz mojih mladih let*, v katerem bedne razmere izpričuje kratek odlomek: *»Ko so se preselili moji starši iz Jesenic v Velenje niso mogli dobiti stanovanja v Velenju in v bližnji okolici, zato so se naselili kar v železniškem vozu. Kjer sem bil tudi rojen.«* O revščini govori tudi spis, ki sicer opisuje, kako so se učenci razveselili novih zemljevidov, kupljenih v šoli. Eden izmed učencev je tako prostodušno zapisal: *»Jaz sem kupil samo enega, ker nisem imel denarja za oba.«* Za današnje razmere, ko s svojimi novimi digitalnimi fotoaparati en dogodek poslikamo tudi stokrat, pa je skoraj nepredstavljivo, kaj je za tedanje otroke pomenilo šolsko fotografiranje. V drugem zvezku je tako eden izmed četrtošolcev v svoji pripovedi zapisal: *»Danes, ko sem prišel v šolo, so mi učenci rekli, da je prišel slikar. IV. razred je prišel prvi na vrsto. Jaz sem pa mislil, da se ne bom slikal, ker nisem prinesel denarja. Ko sem v šoli rekel, da se ne bom slikal, so pa gospod učitelj rekli, da se moramo vsi, čeprav ne bomo plačali. Ko smo se slikali, so bili vsi veseli, ker mislim, da se še niso slikali nikdar. Danes sem se šele slikal prvič.«*

Fran Mlinšek (F 679, hrani Muzej Velenje).
Prosti spis Mlinškove učenke slikarke Majde Kurnik.

V prvem zvezku po kakovosti pisanja in estetskem videzu prav gotovo izstopa spis kasnejše akademske slikarke Majde Kurnik (1920–1967), ki je še ne enajstletna »svojemu g. učitelju v spomin« zapisala naslednje vrstice: »Dolgo sem premišljevala, kaj bi napisala svojemu dobremu učitelju v spomin. Rada bi napisala kaj tako lepega, kakor naši pesniki in pisatelji. Toda moje pero je še prešibko. Ko pa zrem skozi okno na cvetoči vrt, se spomnim na vrtnarja; kako ga razveseljuje vonj krasne vrtnice, katero je s trudom vzgojil. Če pogledam na polje, mi pride na misel kmetič, kako ga zlato žitno klasje poplača za njegov trud. Ravno tako je vitka smreka v veselje gozdarju, jabolka pa v veselje sadjarju. Prav tako pa smo tudi mi otroci z učnim uspehom v radost svojemu učitelju. Zato želim, da bi bila tudi jaz kakor hvaležna vrtnica vrtnarju, kakor zlato, polno klasje kmetiču, kot visoka in vitka smreka gozdarju, ali da zapela kakor ptičica na jablani hvaležno pesmico svojemu dobremu vzgojitelju.« Spis je na koncu – kot bi že tedaj vedela, da bo postala znana slikarka – okrasila z drobnimi risbami.

Drugi zvezek je približno istih mer kot prvi, založila ga je knjigarna in tiskarna Goričar & Leskovšek iz Celja. Tudi ta ima na koncu še nekaj praznih listov, čeprav je v njem zapisanih nekaj več kot 34 spisov. Spisi so podpisani, šele spis pod zaporedno številko 23 je napisan pod razdelkom za šolsko leto 1929/30. Točnejše datiranje se pojavi šele pri spisu pod zaporedno številko 27, in sicer 6. marec 1930, nato mu z letnico 1931 sledita še dva zapisa, drugi pa so zopet brez datuma. Teme so enake kot v prvem zvezku, otroci pišejo o tem, kam bi radi potovali, o prvem snegu, nevihtah, Miklavževih večerih, o svojih sanjah ... Ker se pojavljajo enake teme kot v prvem zvezku in celo opisi istih dogodkov, tudi letnice so iste, je možno, da sta med učenci

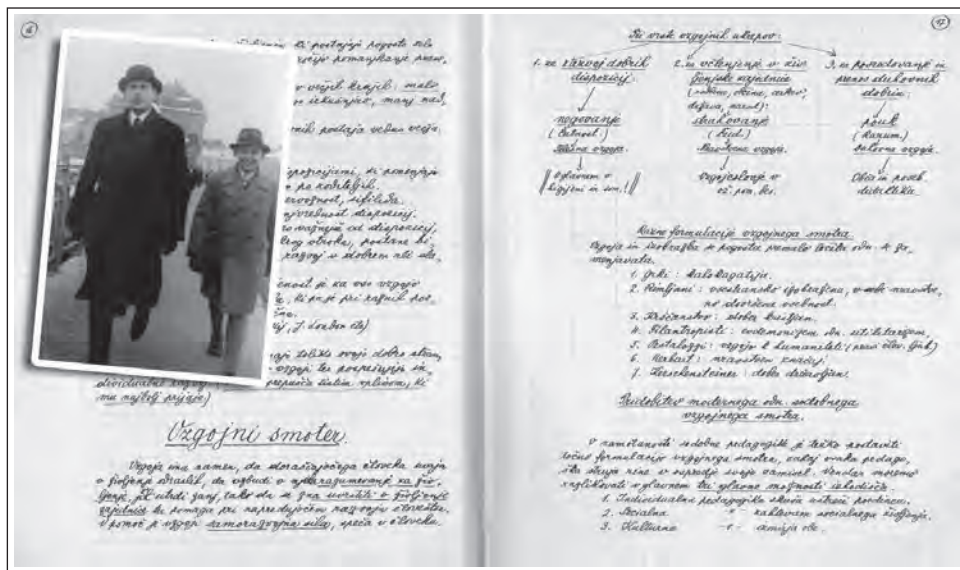
zvezka krožila istočasno. Tako sta za prebiranje vsekakor zanimiva opis nočne nevihte junijskega večera leta 1925, ko je strela udarila v hišo in je zagorelo v Št. Janžu oz. v današnji Vinski Gori pri Velenju, in opis učne ure s prikazom tkanja, kar kaže na to, da so bili Mlinšku blizu današnji »moderni« učni pristopi s prikazom in poskušnjo. Nekdanji velenjski župan Pane Semečnik, ki se je kot mlad učitelj zaposlil na OŠ Gustava Šiliha v Velenju leta 1964, tu je prej služboval Mlinšek, se je njega in njegovih učnih metod po pripovedovanju spominjal takole: »Tega predvsem, kako je k pouku in pri njem, ko je menda poučeval fiziko, iz vsakega žepa privlekel bodisi vrvice, gumb, izrez papirja, stekleničko ali kaj drugega in to kazal učencem kot učno ponazorilo.«⁶ Tudi Mlinškov sin Dušan je očeta označil za človeka in pedagoga Pestalozzijevega tipa – z vzorom pokaži. »Šlo mu je za pridobivanje znanja, predvsem pa modrosti skozi prakso, preverjanje znanja po interdisciplinarni poti; po poti majhnih korakov z nenehnim opazovanjem /.../«⁷ Zvezka torej predstavljata tako zgodovinarjem kot etnologom in tudi raziskovalcem drugih profilov večplastno odstiranje preteklosti.

Dva zvezka slovenskega pedagoga in mladinskega pisatelja Gustava Šiliha (1893–1961)

Znani slovenski pedagog in mladinski pisatelj Gustav Šilih, ki se je s strokovnimi spisi in predavanji uveljavil v didaktiki, mladinski psihologiji, izobraževanju učiteljev in družinski vzgoji, se je rodil 31. julija 1893 v Velenju graščinskemu oskrbniku Lovru Šilihu in njegovi ženi Apoloniji, rojeni Silovšek. Do štirinajstega leta se je šolal v domačem kraju, nato pa šolanje nadaljeval na ljubljanskem učiteljišču. Po maturi je malo pred prvo svetovno vojno dobil učiteljsko mesto v Preboldu. Po vojni – boril se je na soški fronti in nato tudi kot Maistrov borec za severno mejo – je učiteljeval na različnih šolah v Mariboru in Celju, medtem študiral v Zagrebu, na Dunaju in v Ženevi ter leta 1928 diplomiral iz pedagogike, psihologije in nemščine ter postal profesor. Četrto stoletja je nato predaval pedagogiko na mariborskem učiteljišču. Ob začetku druge svetovne so ga mobilizirali in zajeli Nemci, potem pa si je v strahu pred maščevanjem lokalne oblasti zaradi svoje nacionalne zavesti našel službo v graški knjigarni. Domov k družini v Maribor – leta 1928 se je poročil s svojo učenko, hčerjo bogatega mariborskega trgovca – se je vozil vsak konec tedna. Bil je pobudnik ustanovitve Pedagoške centrale v Mariboru (1921–41), v letih 1937–39 tudi urednik njenega glasila Roditeljski list. Sodeloval je v mnogih strokovnih telesih in društvih, bil dopisni član Pedagoško-književnega zbora v Zagrebu, 1925–31 tudi urednik Pedagoškega zbornika. Leta 1952 je v Mariboru ustanovil vzgojno posvetovalnico in jo

6 Hudales, Stropnik, Mlinškovo berilo, str. 14.

7 Dušan Mlinšek, Podoba učitelja Franja Mlinška s pomočjo njegove knjižnice, v: Knjižnice na Šaleškem. Zbornik ob 75-letnici Knjižnice Velenje, Velenje: Knjižnica, 2009, str. 24 in 26.

Gustav Šilih s sinom Markom (F 12064, hrani Muzej Velenje).
Notranja stran Šilihovega zvezka za Vzgojeslovje in didaktiko.

vodil do svoje smrti leta 1961. Objavljal je v domačem in tujem pedagoškem tisku, njegovo pedagoško pisanje pa obsega več kot 300 bibliografskih enot. Nekatera od njegovih strokovnih del so prevedena v tuje jezike. V mlajših letih je pisal tudi pesmi in krajšo mladinsko prozo, mdr. Nekoč je bilo jezero in mladinski roman *Beli dvor*, ki se vsebinsko oz. prostorsko navezujeta na Šaleško dolino, s katero je ostal tesno povezan vse svoje življenje.⁸ Od leta 1961 nosi po njem ime tudi ena izmed šol v Velenju.

Poleg fotografij v muzeju hranimo tipkopise nekaterih njegovih ključnih del s področja pedagogike in dva njegova šolska zvezka, ki pa ju je uporabljal že kot učitelj. V prvega, z naslovom *Obča pedagogika. Vzgojeslovje in didaktika*, je v letih 1930–31 pisal učne priprave, v drugega pa v letih 1949–1952 vprašanja za strokovni izpit kandidatov »iz pedagoške skupine«. Zvezek priprav za pouk pedagogike v tretjem in petem letniku, v katerem je bil poudarek na ponavljanju in poglobljanju, kot je dodatno označeno v oklepaju, je v celoti popisano. Ob preletu vidimo, da je bil Gustav Šilih redoljuben in natančen človek/pisec, a proti koncu snovi je tudi njemu – za dijake verjetno ni dvoma – počasi začelo primanjkovati moči, saj so zadnje strani estetsko nekoliko manj urejene kot prve. Kot velikega perfekcionista, ki je želel vse napraviti čim boljše in čim precizneje, ga je opisal tudi njegov sin Niko Šilih: »Lep primer so nje-

8 Miran Hladnik, Šilihov mladinski roman *Beli dvor*, v: Gustav Šilih, *Beli dvor*, Ljubljana: Karantanija, Velenje: Kulturni center Ivana Napotnika, Založništvo Pozoj, 1997, str. 444; geslo Gustav Šilih, v: Enciklopedija Slovenije 13, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999 (dalje Gustav Šilih), str. 36–37.

govi zvezki, kjer je od začetka do konca pisal enako lično. Pripovedoval mi je, da je v času svojega študija v Zagrebu šel na izpit in profesor ga je vprašal, kako je študiral. Oče mu je pokazal svoje zapiske in izpiske, profesor jih je nekaj časa pregledoval in rekel: 'Kolega Šilih, samo na podlagi vaših zvezkov vam dajem oceno 10.'»⁹

Drugi zvezek je tanjši, vanj je zapisoval vprašanja za takšna in drugačna preverjanja znanja, na drugi strani pa so zabeležke dijaških hospitiranj v osnovni šoli v letu 1949. Zanimiva so njegova razmišljanja ob nastopih kandidatov, kot npr.: *»Za kazanje ni primerna desna, ampak leva stran.«* ali *»V psihologiji so se učili, da je treba zaradi utrujenosti vlagati med memoriranjem odmora. Tudi tempo mora biti hitrejši.«* Še zlasti pa so zanimive njegove opombe za ta čas – leto 1949 – zelo pereč problem koloradskega hrošča, ki ga je morala predstaviti ena izmed kandidatk. Poleg opomb, da je bila predstavitev ideološko zgrešena in da je teleološko usmerjanje učencev neznanstveno, je Šilih še zapisal: *»Motivacija je bila skrajno nerodna. Ali ne bi mogla razviti živahen razgovor, kjer bi dobili otroci prepričanje o potrebi spoznavanja škodljivcev. Čisto napačno je, da začne z opisom, namesto da bi govorila o veliki nevarnosti za naš krompir. Zakaj pa je koloradski hrošč tako škodljiv? (Kand. ni povedala prav nič o silni razmnoženosti in nevarnosti!) Sploh je ves način obravnavanja nezadovoljiv. Od kod imajo kand. navado neprestanega vpraševanja (ali, ali, ali)?«*

Oba zvezka tako dajeta lep vpogled v njegov način dela, v katerega je vnašal »napredne evropske pedagoške ideje«.¹⁰

Šolski zvezki iz zapuščine učiteljev Angele in Draga Pečnika

Kot del večjega prevzema se pojavljajo šolski zvezki tudi v gradivu, ki sta ga muzeju prepustila zakonca, učitelja Angela in Drago Pečnik. Angela Pečnik, rojena Žgank, je bila starejša sestra v Velenju dobro poznanega Nestla Žganka, »Rdečega kralja«, ki je bil 15 let direktor Rudnika lignita Velenje in nato v obdobju 1969–1978 dva mandata tudi velenjski župan. Družina Žgank, v kateri je bilo kar devet otrok, je izhajala iz Latkove vasi pri Preboldu.¹¹ O življenju Angele Žgank, poročene Pečnik, oziroma o njenem možu Dragu (tudi Dragotinu) ni veliko znanega. Angela je postala učiteljica in je bila leta 1926 kot novinka nameščena na šoli v Čentibi,¹² zaselku severozahodno od Lendave tik ob meji z Madžarsko. Tu je leta 1929 napredovala iz začasne v stalno službo. V tem letu je stalno namestitev v šoli v Dolnji Lendavi dobil

9 Nikolaj Šilih, Spomini na očeta, v: Stoletnica rojstva Gustava Šilaha (1893-1961-1993). Jubilejni zbornik, Maribor: Društvo pedagoških delavcev, Pedagoška fakulteta, 1993, str. 131.

10 Gustav Šilih, str. 36.

11 Geslo Nestl Žgank, v: Šaleški biografski leksikon, elektronska verzija; Nestl Žgank, Spomini Rdečega kralja, Ljubljana: Karantanija, 1999, str. 9.

12 Upokojitve, napredovanja in imenovanja (23.09.1926). Učiteljski tovariš, letnik 66, številka 36. URN:NBN:SI:DOC-YGI5SU5A from <http://www.dlib.si>.

tudi njen mož Dragotin (tega leta sta bila že poročena, saj je ob napredovanju Angela že zapisana z obema priimkoma).¹³ Medtem ko je bila Angela leta 1936 iz Čentibe prestavljena na šolo v Doljno Lendavo,¹⁴ njenega moža leta 1940 srečamo kot učitelja v Grižah pri Žalcu.¹⁵ Po koncu druge svetovne vojne nanju v povezavi s šolstvom ponovno naletimo v Preboldu, pozneje pa sta – vsaj Angela – učila na Industrijski rudarski šoli v Trbovljah in v Velenju.¹⁶

Med približno 20 šolskimi zvezki, večinoma iz petdesetih in šestdesetih let preteklega stoletja – izdaj Mladinske knjige in Kartona Ljubljana in tudi založb Mepa ter Lipa Koper –, ki so se v tem primeru pretežno uporabljali za zapis učnih priprav in raznih zabeležk, tudi glede življenja gojencev v dijaškem domu, najdemo starejša zvezka s konca dvajsetih let preteklega stoletja, ki ju je Angela Pečnik uporabljala še kot učenka oz. dijakinja, in zvezek, ki ga je založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani in je pripadal neznanemu lastniku. Kako se je ta zvezek z naslovom Prirodoslovje znašel med gradivom, nam ni znano, prav tako ni nič znanega o tistem, ki je moral poglobljati znanje o tlačilnih in zračnih črpalkah, toplomeru in tlakomeru ter o zvoku in svetlobi ..., medtem ko je drugi del zvezka namenjen temam s področja kemije. Neznanemu lastniku je pripadal tudi 100-listni mali zvezek zelene barve z naslovom Tehnologija, ki ima popisanih le prvih osem listov. Zvezek je verjetno predvojni. Hrbtna stran je vezana z zelenim blagom, na sprednji strani je že v originalu nalepljena nalepka za ime in priimek lastnika oz. ime predmeta. Enake zunanosti je zvezek, ki že z naslovom kaže, da ga ni uporabljal dijak. Gre namreč za dnevnik za šolsko leto 1955/56, v notranjosti pa je na enem izmed listov zanimiv seznam, verjetno možnih naslovov za spise: Plačujemo vsakemu po zaslugah, Najprej misli – potem govori, Naglo puške smo zgrabili, Zažgali grofu smo graščino, Biti mlad, živeti in ustvarjati je najlepši poklic, Dober učenec, dober graditelj srečne domovine.

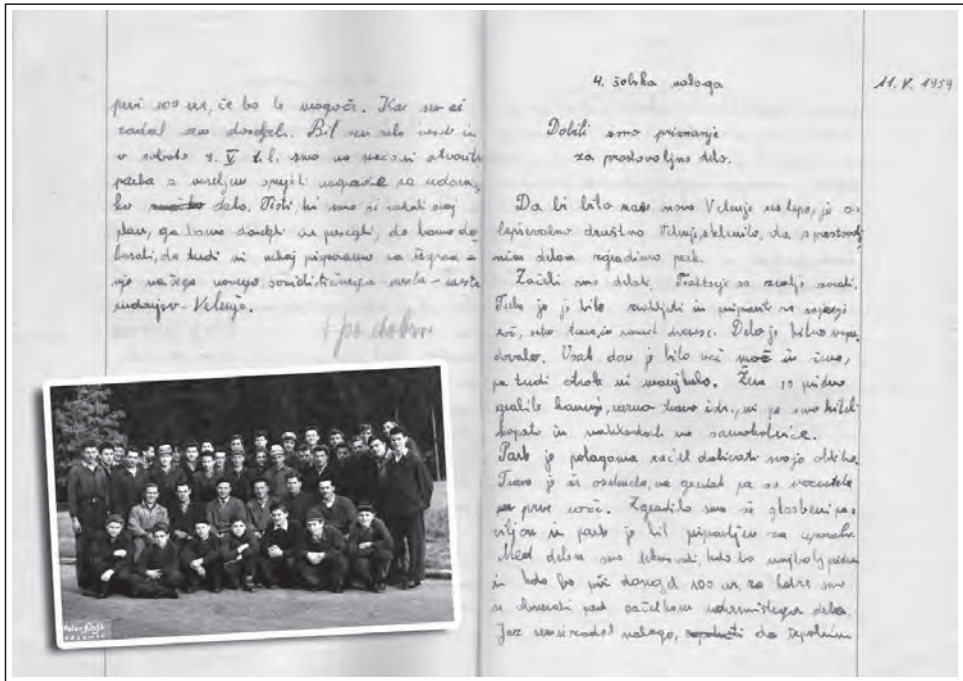
Med drugimi zvezki je vsebinsko zanimiv zvezek – verjetno njenega učenca – za slovenske šolske naloge za šolski leti 1958/59 in 1959/60. Nekaj spisov se namreč nanaša na za področje Šaleške doline in Velenja zanimivo temo rudarstva oz. izobraževanja na rudarski šoli ter na čas izgradnje novega Velenja. To velja zlasti za spise iz šolskega leta 1958/59, v naslednjem šolskem letu, ki je tudi zajeto v zvezku, pa se po vsebini pojavljajo nekoliko bolj poglobljene teme splošnega političnega oz. družbenega stanja v državi. Zvezek z nevsakdanjimi merami 24,3 x 17,1 cm je izdala založba Karton Ljubljana. Pozornost pritegne že prva šolska naloga z naslovom Odločil sem

13 Osebne zadeve (24.01.1929). Učiteljski tovariš, letnik 69, številka 4. URN:NBN:SI:DOC-HM64UGUB from <http://www.dlib.si>.

14 Osebne zadeve (16.01.1936). Učiteljski tovariš, letnik 76, številka 24. URN:NBN:SI:DOC-ZMRQPGM3 from <http://www.dlib.si>.

15 Osebne zadeve (10.10.1940). Učiteljski tovariš, letnik 80, številka 32. URN:NBN:SI:DOC-JRY9OLPK from <http://www.dlib.si>.

16 Zbirka Angela in Drago Pečnik, popis gradiva (Sandra Ištván in Mateja Medved), 2009, Muzej Velenje.

*Učenci Rudarskega šolskega centra, kakor se je leta 1963 preimenovala Industrijska rudarska šola (F 9945, hrani Muzej Velenje). Spis učenca rudarske šole
Dobili smo priznanje za prostovoljno delo.*

se za rudarski poklic. V njej dijak rudarske šole opisuje, kako se je najprej navdušil nad šolo za ribiče v Piranu, a se je moral zaradi prevelike oddaljenosti od doma (od kod je bil doma, nam na žalost ne zaupa) zadovoljiti z rudarsko v Velenju. Vendar v nadaljevanju pravi: »Razveselil sem se je, ker mi je ugajala (op. a. šola), pa tudi za to, ker je bilo Velenje novo in lepo mesto.« Tudi sama šola in poklic – biti rudar, za katerega se je izobraževal, sta ga navdušila.

V spisu piše, da je spoznal rudnik in premog, stari in novi jašek, da ga je navdušilo praktično delo: delo na separaciji, v vulkanizaciji, lamparni itd. Druga šolska naloga nosi naslov Kaj sem pridobil v treh mesecih na rudarski šoli? Iz opisa je mogoče razbrati, da sta bili teorija in praksa tesno povezani, saj dijak piše, da se je dodobra seznanil tako s samim rudnikom kakor tudi rudarskim delom in življenjem. Poleg dela v šoli zlasti opisuje delo na različnih deloviščih ter izrazi željo in upanje, da se bo kmalu srečal tudi z delom v sami jami. V zadnji šolski nalogi z naslovom Obračun dela v šolskem letu 1958/59 pa navrže: »/.../ vsega znanja si nisem pridobil samo v šoli. Veliko sem se naučil tudi pri praktičnem delu. Delal sem na vseh zunanjih obratih in spoznal delo, stroje ter vse kar rudnik potrebuje.« Medtem ko te njegove naloge nakazujejo potek dela v sami šoli, izmed petih šolskih nalog izstopa še četrti spis z naslovom Dobili smo priznanje za prostovoljno delo, v katerem je naveden zanimiv zapis izgradnje

današnjega t. i. Sončnega parka, ko je bil hkrati zgrajen tudi glasbeni paviljon. Tako je dijak spomladi 1959, »*da bi bilo naše novo Velenje res lepo*«, sodeloval pri gradnji parka, za kar je dalo pobudo Olepševalno društvo Velenje, sodelovali pa so možje, žene in otroci. Med delom so tekmovali, kdo bo prej dosegel 100 prostovoljnih ur dela, za katere so se obvezali, in tako je »naš« dijak 9. maja na svečani otvoritvi prejel nagrado za udarniško delo. »*Tisti, ki smo si zadali svoj plan, ga bomo dosegli in preseгли, da bomo dokazali, da tudi mi nekaj prispevamo za izgradnjo našega socialističnega mesta – mesta rudarjev – Velenje.*«

Z obdobjem povojnega časa in nove socialistične ureditve nas seznanjajo tudi spisi, ki jih je, ne v ravno najbolj ugledna zvezka (ravno tako založbe Karton Ljubljana in enakih mer kot zgornji), zapisal tedaj šestnajst- oz. devetnajstletni dijak 2. a- oz. 4. a-razreda Gimnazije Velenje v šolskih letih 1959/60 in 1961/62. V slednjem je pet šolskih nalog, ki se dotikajo učne snovi, v prvem zvezku pa med petimi šolskimi nalogami po svoji vsebini oz. delih vsebine izstopa spis Kako si predstavljam svojo prihodnost? Za vse tiste, ki smo bili rojeni v času socializma in Titove Jugoslavije, domače zazveni tedaj tako pogosta fraza »*.../ strmim samo za tem, da opraviim svojo nalogo, to je učenje, čimbolje in opravičim ime mladince Titove Jugoslavije*«, s katero je dijak povzel svoje razmišljanje.

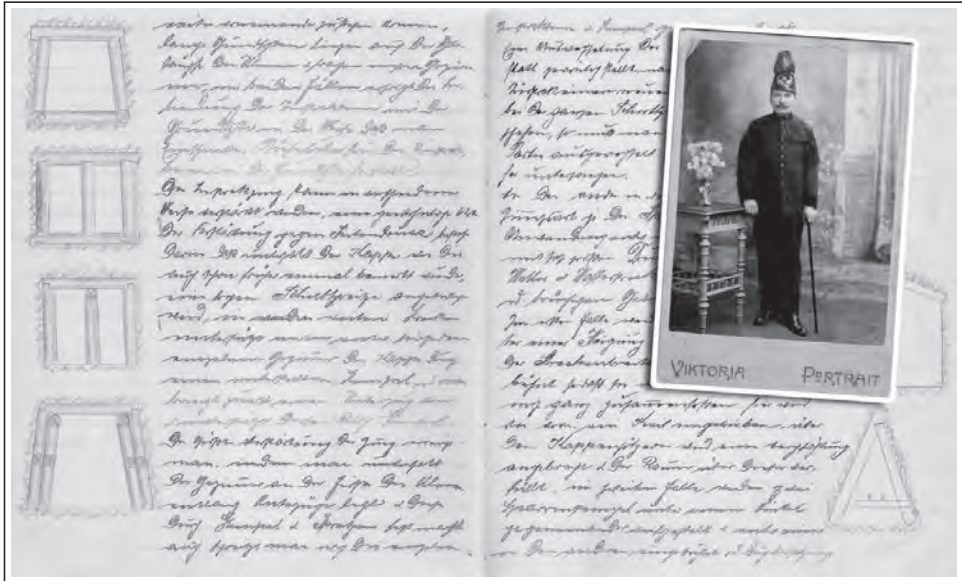
Zvezek rudarskega poslovdjje Jaroslava Špičke iz leta 1903

Kot zanimiva primerka šolskih zvezkov iz nekoliko zgodnejšega obdobja izstopata zvezka šoštanjnske učiteljice Cecilije oz. Cilke Trobej in znanega rudarskega poslovdjje Jaroslava Špičke.

Rudarski poslovdjja Jaroslav Špička je bil znan velenjski premogar. Rodil se je leta 1869 v kraju Suchomasty na Češkem, 30 km jugozahodno od Prage, in se že mlad podal med premogarje v mosteškem (Mostec) premogovnem bazenu na severozahodu Češke. Ker je bil talentiran, ga je vodstvo poslalo v nadzorniško šolo v bližnji Duchcov. Po končani šoli se je zaposlil v premogovniku Wiesa v mosteškem bazenu in tu ostal vse do svojega odhoda v Velenje, kjer ga je tedanji lastnik premogovnika Daniel pl. Lapp imenoval za jamskega poslovdjje (Schichtmeister). Ko je leta 1914 izbruhnila prva svetovna vojna, ga niso vpoklicali, kajti zapisanega ga najdemo v matični knjigi »brambovcev 127. delavske čete«, ki je med vojno delala v škalski jami. Tudi po vojni je Špička ostal v Velenju in bil imenovan za obratovodjje jame in to delo opravljal vse do leta 1927, ko se je 4. februarja smrtno ponesrečil. Za Jaroslavom Špičko je leta 1913 v Velenje prišel še njegov nečak Karel in se kot kopač zaposlil v škalski jami.¹⁷

Med bogatim »arhivskim« gradivom, ki ga hranimo v našem muzeju na temo rudarstva, posebno mesto zavzema Špičkov zvezek. Zvezek z merami 28,1 x 22,8 cm ni po

17 Anton Seher, Zgodovina Premogovnika Velenje 2, Velenje: Premogovnik, 1998, str. 378–379.

*Jaroslav Špička v paradni uniformi (F 12112, hrani Muzej Velenje).
Notranji strani zvezka Jaroslava Špičke za rudarstvo.*

svoji zunanosti nič posebnega. Zunanost ni brezhibna, zlasti na robovih je že nekoliko oguljen, črna tkanina, s katero je zvezan hrbet, je potrgana, kar je seveda krivo za to, da platnice niso več čvrsto pritrjene. Vendar pa je v celoti gledano zvezek z naslovom Bergbaukunde VI, ki ga najdemo zapisanega na prvi notranji uvodni strani, na kateri je tudi Špičkov podpis, dobro ohranjen in nam omogoča zanimiv vpogled v osnove rudarstva: izdelavo različnih vrst lesenega in zidanega oporja. Zapisi so v nemščini in gotici, kurziva lastnika ni bila najlepša, zato je besedilo nekoliko težje berljivo, še posebej zaradi strokovne terminologije. Zvezek je v celoti popisani in porisani ter označen s številko šest, kar kaže, da jih je bilo več. Medtem ko so zapisi narejeni s črnilom, so risbe na robovih risane s svinčnikom. 40-listni črtani zvezek je deloma datiran, prvi datum 30. 3. 1903 je na peti strani, zadnji zapis datuma – 6. 4. 03 – pa je že na enajsti strani, nato datumov ni več zaslediti. Ob datumu je zapisano tudi ime kraja, v katerem je Špička obiskoval šolo. Glede na njegov življenjepis in tisto, kar smo uspeli razbrati, je zvezek nastal v nadzorniški šoli, ki jo je obiskoval v Duchcovu tik pred prihodom v Velenje leta 1904.

Zvezek za ročna dela šoštanjske učiteljice

Cecilija oz. Cilka Trobej je bila rojena v znani učiteljski družini iz Šaleške doline. Njen oče Alojzij Trobej je bil cenjen učitelj. »*Cele generacije je vzgojil, vsakomur je bil vzornik kot učitelj in človek.*« Kot učitelj je najprej služboval osem let na Rečici ob Savinji, potem pa se je kot šolski upravitelj zaposlil na enorazredni šoli v Šentilju pri

Velenju, kjer je družina preživela polnih 18 let. Sledila je zaposlitev v Šoštanju, leta 1906 je tu prevzel vodstvo narodne šestrazredne šole, vodil jo je 19 let in bil imenovan tudi za ravnatelja. Leta 1925 se je po 45 letih službovanja upokojil. »Trobej je znal izvrstne učiteljske moči očetovsko navajati k praktični vzgoji mladine, sam je bil tudi zgleden sadjar in čebelar. Kot muzik in izkušen družabnik je s svojo družino pomagal pri vseh narodnih prireditvah, da so s šolskimi vred slovele po vsej Šaleški in Savinjski dolini.« Njegovemu zgledu so sledili tudi njegovi otroci, hčerki Marica in Cilka sta postali učiteljici, sin Jože pa je bil strokovni učitelj na meščanski šoli¹⁸ ter kasneje profesor na celjski gimnaziji.¹⁹ Le sin Slavko je postal elektroinženir,²⁰ vendar je bil tudi on med tistimi, ki so v letih 1929–40 poučevali na leta 1929 ustanovljeni strokovni šoli za rudarje in profesioniste, ki jo je vzdrževala direkcija državnega rudnika v Velenju.²¹

Čeprav v muzeju hranimo zvezek ročnih del Cecilije Trobej, pa je bila učiteljica ročnih del njena starejša sestra Marica. Marica (26. 6. 1890–oktober 1969) je znana po tem, da je med okupacijo pisala dnevnik in tako zabeležila osebne misli in mnoga dogajanja v Šoštanju ter okolici, ki bi sicer ostala pozabljena. Kot učiteljica je delo nastopila po opravljenem zrelostnem izpitu leta 1912 na osnovni šoli v Šoštanju in bila nato nameščena še na novoustanovljeni šoštanjski meščanski šoli, kjer je poučevala vse do okupacije. Po vojni je zopet nastopila službo učiteljice na osnovni šoli v Šoštanju in se po 36 letih službovanja leta 1948 upokojila.²² Učiteljica je postala tudi Cecilija oz. Cirila (9. 3. 1893–2. 1. 1988), ki je mdr. poučevala tudi znanega slovenskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha. Trobejeva je obiskovala učiteljske v Mariboru, zaradi šibkega zdravja pa so ji zdravniki svetovali milejše podnebje, zato je leta 1913 študij nadaljevala v Gorici, kjer je dve leti kasneje tudi uspešno maturirala. Prvo delovno mesto je dobila na šoštanjski osnovni šoli leta 1915 kot voluntarka, nato je bila učiteljica od leta 1916 pa vse do okupacije. Po vojni je bila že 12. maja 1945 imenovana za upraviteljico in nato leta 1952 na tem mestu tudi upokojena. Za njeno tudi vsestransko družbenopolitično delovanje, enako kot sestra je bila vsestransko aktivna tudi že pred vojno, saj sta bili obe knjižničarki v takratni ljudski knjižnici, članici Sokola, režiserki v dramskem društvu ..., ji je Krajevna skupnost Šoštanj 8. oktobra 1977 kot prvi podelila najvišje priznanje – šoštanjski grb z listino.²³

18 Nekrolog Šolski ravnatelj Alojzij Trobej, v: Tedenske slike: priloga Domovini (01.09.1932), letnik 8, številka 35. URN:NBN:SI:DOC-DNZGWZNB from <http://www.dlib.si> (dalje Domovina, 1. 9. 1932).

19 Nekrolog V spomin – Cilka Trobej, v: Naš čas (14.01.1988), letnik 24, številka 2. URN:NBN:SI:DOC-P1HFVCVZ from <http://www.dlib.si>.

20 Domovina, 1. 9. 1932.

21 Aleksandra Gačič, Šolstvo v Šaleški dolini v času med obema vojnoma, v: Šaleški razgledi, Velenje: Knjižnica, 2012, elektronski vir, str. 17.

22 Geslo Marica Trobej, v: Šaleški biografski leksikon, elektronski vir in Nekrolog Marici Trobej v spomin, v: Šaleški rudar: glasilo SZDL občine Velenje (31.10.1969), letnik 5, številka 19. URN:NBN:SI:DOC-LON18ZMN from <http://www.dlib.si>.

23 Članek 90. let Cilke Trobej, v: Naš čas (17.03.1983), letnik 19, številka 11. URN:NBN:SI:DOC-6J2VN4VP from <http://www.dlib.si> (dalje Naš čas, 17. 3. 1983).

ne, verjetno zato, ker se je Cecilija ukvarjala s slikarstvom in na učiteljskišču slikala pod mentorstvom akademskega slikarja Antona Gvajca,²⁴ od leta 1895 učitelja risanja na ženskem učiteljskišču v Gorici.²⁵

Takšni in drugačni zvezki družine Ročnik iz Zavodenj

Najbolj raznovrstno gradivo na temo šolskih zvezkov pa je med gradivom znane šaleške družine Ročnik, saj se je ohranilo več kot 50 šolskih zvezkov več družinskih članov (nekaj zvezkov se glasi tudi na druga imena, ne le Ročnik), ki časovno segajo vse tja od začetka preteklega stoletja pa do časa po koncu druge svetovne vojne. Ohranjeni so tako osnovnošolski kot srednješolski zvezki, ki so glede na različna zgodovinska obdobja, v katerih so bili izdelani, zelo zanimivi tudi po svoji zunanosti.

Najstarejši zvezki pripadajo bratoma Franzu in Rudolfu Ročniku, dvema izmed štirih sinov Janeza Ročnika in njegove žene Ane, rojene Tevž, iz Zavodenj nad Šoštanjem.²⁶ Med gradivom orožnika oz. stražmojstra (Titularwachmeister) Franza Ročnika je kar nekaj zvezkov, ki so nastali med njegovim izobraževanjem v Mali Nedelji (Kleinsonntag) pri Radgoni in v kraju Tinjan (Antignana) pri Puli, kot je zabeleženo ob datumu posameznih šolskih izdelkov. Pojavljajo se računski zvezki (Rechen-Heft), zvezki za nareke (Dictando-Heft oz. Diktandobuch), zvezek za lepopisje (Schrönschreibbuch) in pouk jezika (Sprachunterrichtsheft) ter tudi risanki (Zeichenheft). Pri posameznih zvezkih so označeni založniki: Carlo Glessich iz Trsta, H. Gusek iz Kromeriza in F. W. Schrinner iz Pule. Izdelki so nastali v obdobju 1909–1913. Še nekoliko starejša pa sta dva mala črtana zvezka dijaka Rudolfa, Franzevega mlajšega brata, ki je postal sodnik.²⁷ Prvi, za latinske domače naloge, je iz leta 1905. Danes ima samo sedem listov, a še ti so iztrgani in vloženi v zvezek. Drugi, z letnico 1909/10, je v celoti popisani, v njem je izredno lep zapis v nemščini, lepo so izdelane tudi skice.

Od drugih dveh bratov je najstarejši brat Janez (tudi Ivan) postal organist, Martin pa je bil lesni trgovec in gostilničar in tudi tisti, ki je prevzel domačijo. Leta 1907 se je poročil z Jožefo Orožen, ovdovelo Tamše; v njunem zakonu sta se rodila tudi hči Angela in sin Zdravko.²⁸ Njemu so pripadali trije mali črtasti zvezki, med katerimi je zlasti zanimiv zvezek za slovenščino, saj je iz stavkov, pa tudi pri rabi glagolov, mogoče zaznati neki drugi čas in drugačno življenje – kateri od današnjih otrok bi se pri spreganju glagola spomnil na glagol »klati«?

Skoraj 20 ohranjenih zvezkov pa je pripadalo Angeli Ročnik. Angela, ki je v šolskem letu 1923/24 obiskovala prvi letnik gospodinjske šole zavoda Mladika na Ptujju,

24 Naš čas, 17. 3. 1983.

25 Geslo Anton Gvajc, v: Slovenski biografski leksikon, elektronska verzija.

26 Status animarum župnije Zavodnje 1905–1959. Hrani Muzej Velenje.

27 Prav tam.

28 Prav tam.

Franz Ročnik v uniformi (hrani Muzej Velenje). Zvezek Franza Ročnika za pouk jezika z lepopsno vajo.

kar je razvidno iz njene dijaške legitimacije, ki jo hranimo v muzeju, je pozneje postala učiteljica in je pred vojno (od leta 1934) poučevala na osnovni šoli v Rožni dolini pri Celju. Po vojni je bila učiteljica v domačem kraju, v katerem se je uvodni pouk, ki je trajal do 1. avgusta 1945, začel že 25. junija, saj so vaščani na njeno pobudo takoj priskočili k urejanju šolskih prostorov. Vse do svoje upokojitve v šestdesetih letih preteklega stoletja je Angela skupaj s še eno učiteljico nato vodila pouk na podružnični šoli v Zavodnjah in hkrati opravljala delo šolske upraviteljice.²⁹

Med njenim gradivom pritegne pozornost – glede na to, da so vsi drugi zvezki malega formata – spisovnica z oznako L-11 in merami 24,7 x 20,0 cm, ki jo je v korist Jugoslovanske matice založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Zanimiva je njena zunanost s preprostim okrasjem na sprednji strani zvezka, na kateri je tudi Angelin podpis. Drugi zvezki, ki jih je Angela uporabljala za pouk fizike, narodne zgodovine, nemščine, geologije, pedagogike ..., pa po svoji zunanosti niso nič posebnega; precej je zvezkov ljubljanskih založnikov, kot npr. I. oz. JV. Bonača, M. Tičarja, in zvezkov knjigarn Nova založba ter celjske Goričar & Leskovšek. Hranimo še tri njene vežbanke

²⁹ Šolska kronika Zavodnje za obdobje po koncu druge svetovne vojne, kopija. Hrani Muzej Velenje.

*Angela Ročnik kot dijakinja (hrani Muzej Velenje).
Spisovnica s podpisom Angele Ročnik.*

Državne tiskarne Kraljevine Jugoslavije za šolski leti 1930/31 in 1931/32. Slednja se je uporabljala za zapis slovenskih nalog, med katerimi pritegneta pozornost naslova Zakaj slavimo dan premirja – 11. november in spis Kaj bom storila kot učiteljica za svojo domovino, v katerem svoje razmišljanje strne: »Kmalu, prav kmalu bom dosegla smoter, ki sem si ga izvolila. Še par (nekaj) mesecev in učiteljica bom. Velika naloga me čaka, kajti prav učitelji – vzgojitelji naroda so oni, ki vodijo in odpirajo pota preprostemu in nevednemu ljudstvu. Narod že čaka, da mi izroči svoje najdražje – mladino. Vzgojiti hočem te otroke v trde, krepke značaje, da bodo to nekoč res stebri, na katerih bo slonelo življenje naše male domovine. ... Pripovedovala jim bom povesti o domovini, o malem prestolonasledniku Peterčku, učili se bomo pesmi o kralju, ... Moje delo pa ne bo samo v šoli, saj bom vendar vzgojiteljica naroda. Kadar bom utegnila, bom šla med vaše ljudi. Živela bom z njimi, svetovala jim bom ...«

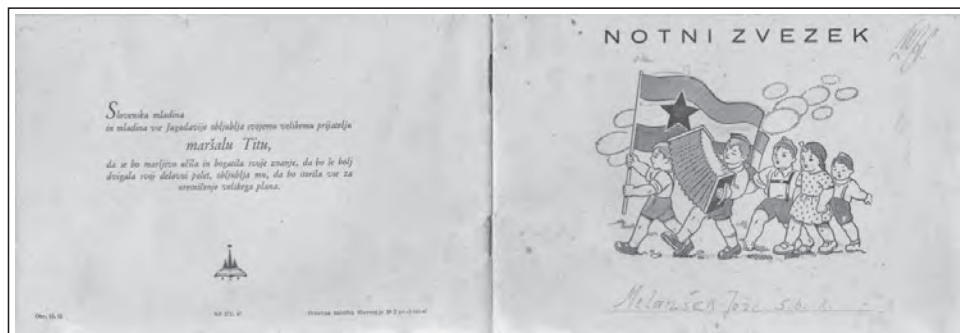
Med njenimi zvezki najdemo še slabo ohranjeno vežbanko za nemške šolske naloge dijakinje, ki je leta 1930/31 obiskovala četrti razred ženskega učiteljsčja (morda njene sošolke?), z vloženim listom s skicami »modnih« oblek in zvezek za ročna dela na ime Milene Velepčič, ki ga je »v prid Jugoslovanske Matice založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani«. Zvezek, pisan v slovenščini, je še en lep primerek zvezka za ročna dela, ki ga hranimo v našem muzeju. Tudi v tem primeru je snov (vbodi, sešivi, nabori, krpanje, kroji ...) zapisana s črnilom z lepo deklisčko pisavo, medtem ko so nazorne skice narisane s svinčnikom.

Če tema dvema zvezkoma dodamo še 100-listni zvezek s slabo berljivim žigom Udruženja učiteljsčnic (?) in dvojezično – vsaj glede na naslovno stran – vežbanko za pisanje »u osnovnim školama«, ki jo je izdala in tiskala Državna tiskarna Kraljevine Jugoslavije, je med tem sklopom starih zvezkov res najti različne primerke. 100-listni zvezek je zanimiv s svojo vsebino, v njem je zapisana snov vezana na gospodinjstva/ženska opravila, in če sklepamo po tem, da je ob koncu zvezka naveden obračun kmetijsko-gospodinjstevskega tečaja, ki je v Velenju potekal od 9. decembra 1940 do 5. marca 1941, se je zvezek očitno uporabljal na tem tečaju, pri čemer se nam postavlja vprašanje, ali je bila Zofka Goršek, katere ime se pojavlja na prvi strani, predavateljica ali slušateljica. In še en pomislek – je morda to tista Zofka Goršek, ki je napisala Franu Mlinšku v spomin spis *Moja nezgoda*?

Gradivo družine Ročnik zaključujeta po datumu nastanka najmlajša izdelka, risanki Zdravkove hčere Romane Ročnik in Jožice Tamše. Risanki približnih mer 20 x 29 cm sta izdali založba Karton Ljubljana in mariborska založba Mepa, uporabljali pa sta ju za svoje likovno ustvarjanje. Med vsakodnevnimi slikarskimi motivi se pojavljajo risbe z motivi partizanskega napada in upodobitve kurirčkov, ena izmed risb je posvečena prazniku dela 1. maju. Risanka Jožice Tamše pa je dejansko lepljenka z izrezki iz časopisov in ima zelo skrbno izdelano naslovno stran. Okrašena je z iz časopisa izrezano črno-belo fotografijo predsednika Jugoslavije Josipa Broza - Tita in z iz rdečega papirja izrezanimi ter na vsako stran prilepljenimi peterokrakima zvezdam.

In še dva zvezka za konec

Na koncu lahko na vrh tega visokega kupa dodamo še nekaj novejših zvezkov založbe Karton Ljubljana modre barve, ki se v našem gradivu pojavljajo predvsem v oranžni barvi, in t. i. pisanko, kakršne je po predpisu velikega župana mariborske oblasti »P. br. 90 3-39 z dne 5. 4. 1929« založila knjigarna Franc Leskovšek iz Celja. Večje pozornosti je vreden mali notni zvezek iz povojnega obdobja založbe Mladinska knjiga. Pozornost pritegne sprednja stran z lepo ilustracijo pojočih pionirčkov ob spremljavi harmonike, ki strumno korakajo na čelu z jugoslovansko zastavo, zadnjo stran pa krasi besedilo: »*Slovenska mladina in mladina vse Jugoslavije obljublja svojemu velikemu prijatelju maršalu Titu, da se bo marljivo učila in bogatila svoje znanje, da bo še bolj dvigala svoj delovni polet, obljublja mu, da bo storila vse za uresničevanje velikega plana.*« Na notranji strani platnic, spredaj in zadaj, so zapisane jugoslovanska himna s slovenskim besedilom Hej, Slovani in himna Sovjetske zveze ter pionirska himna z vsem znanim besedilom »*Mi smo slovenski pionirji, najmlajši borci, borci za prostost ...*« in pesem

Platnice notnega zvezka z ilustracijo pojočih pionirčkov.

Mladi pionirji.³⁰ Zlasti zanimivo je slovensko besedilo jugoslovanske himne, saj gre za slovensko verzijo iz leta 1947, ki je nastala v duhu takratne stalinistične zaveze.³¹

In ne nazadnje: v muzeju hranimo še (žal) na novo vezan zvezek, ki ima na sprednji strani nalepko trapezaste oblike. Nalepka oranžne barve je po robovih okrašena z izrisano vejico z listi, v osrednjem delu pa so zapis »Fleisz-Schriften« Iosepha Lenertha in letnica 1800 ter še nekaj. Ne le letnica, celoten zapis na nalepki je slabo berljiv. Kako in kdaj je zvezek z merami 18,5 x 25,8 cm prišel v muzej, ne vemo, neznani sta nam tudi njegova zgodba in zgodba njegovega lastnika. Vse, kar vemo o njem, je tisto, kar je zapisano na naslovni strani, očitno gre za zvezek za »marljivo/skrbno« pisanje. In dejansko je štirinajst strani popisanih s skrbno pisavo, v glavnem v nemščini in gotici, nekaj zapisov pa je tudi v latinščini. Besedila so »poetična«, govorijo o Bogu, nebesih, času, dobroti ..., vmes je najti abecedo, zapisano v gotici. Pojavljajo se različni tipi pisav, celo z okrašenimi naslovi in umetelnimi zaključki, okrašenimi inicialkami ..., kar še potrjuje naš občutek, da se je zvezek uporabljal za vaje iz lepomisja.

Tako tudi ta dva zvezka dokazujeta, da ne le da bera zvezkov v našem muzeju ni majhna, temveč da vsi ti zvezki s svojo vsebino in zunanjo raznolikostjo, vezano tudi na različna časovna obdobja, v katerih so nastali, nudijo prihodnjim raziskovalcem te tematike številne raziskovalne možnosti.

Za zaključek

Čprav šolska tematika nikoli ni bila del zbiralne politike našega muzeja, je z večjimi prevzemi k nam pritekalo tudi gradivo te vrste. Med raznimi učbeniki smo

30 Zvezki so pripadali Jožetu Melanšku in se pojavljajo kot del gradiva, ki ga je prepustil Muzeju Velenje.

31 Temna stran meseca: kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945-1990. Zbornik člankov in dokumentov, Ljubljana: Nova revija, 1998, str. 842-843.

tako – v večji meri, kot smo predvidevali – naleteli tudi na bolj ali manj stare šolske zvezke. Ker se je velika večina med njimi v nadaljevanju izkazala le kot material za pisanje takšnih in drugačnih zabeležk, učitelji pa so v šolske zvezke pogosto pisali tudi učne priprave, so našo pozornost pritegnili predvsem s svojo zunanostjo. Vendar pa so se med njimi znašli tudi takšni, ki so nas pritegnili s svojo vsebino. Prav gotovo so to dva zvezka prostih spisov učencev četrtilih razredov velenjske osnovne šole, ki jih je poučeval znani velenjski učitelj Fran Mlinšek, in zvezka znanega slovenskega pedagoga in mladinskega pisatelja Gustava Šiliha. Prvi zvezek, iz časa 1949–1952, je uporabljal za zapis vprašanj za strokovni izpit kandidatov »iz pedagoške skupine« in za zabeležke, ki so nastale ob njihovih hospitacijah, drugi zvezek z naslovom Obča pedagogika. Vzgojeslovje in didaktika pa nam je šele z letnicami razkril, da ne gre za zvezek, ki bi ga Šilih uporabljal kot dijak oz. študent, temveč ga je uporabljal že kot učitelj.

Kot zanimiva šolska zvezka izstopata tudi zvezka šoštanjske učiteljice Cecilije oz. Cilke Trobej in znanega rudarskega poslovodje Jaroslava Špičke. V prvem primeru gre za slogovno lep zapis snovi s področja ročnih del z nazornimi skicami, v drugem za zapis rudarskega znanja. Najbolj raznovrstno gradivo na temo šolskih zvezkov pa je med gradivom znane šaleške družine Ročnik iz Zavodenj, saj se je ohranilo več kot 50 zvezkov več družinskih članov, ki časovno segajo vse tja od začetka preteklega stoletja pa do časa po koncu druge svetovne vojne. Ohranjeni so tako osnovnošolski kot srednješolski zvezki. Vsekakor je tudi v našem muzeju najti kar nekaj zanimivega gradiva za prihodnje raziskovalce, še vedno pa ostaja upanje, da se kakšen zanimiv primerek šolskega zvezka še »skriva« na kateri izmed polic. Da je upanje upravičeno, dokazujeta zvezek za »marljivo« pisanje (»Fleisz-Schriften«) in mali notni zvezek z lepo ilustracijo pojočih pionirčkov na prvi strani, ki sta nam prišla v roke šele po konferenci o šolskih zvezkih.

Viri in literatura

Enciklopedija Slovenije 13, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.

Jože Hudales, Ivo Stropnik, Mlinškovo berilo: (i)zbrani etnološki in slovstveni zapiski.

Šaleški razgledi 7, Velenje: Kulturni center Ivana Napotnika, 1991.

Knjižnice na Šaleškem. Zbornik ob 75-letnici Knjižnice Velenje, Velenje: Knjižnica, 2009.

Naš čas, letnik 19, številka 11, 17. 3. 1983.

Naš čas, letnik 24, številka 2, 14. 1. 1988.

Anton Seher, Zgodovina premogovnika Velenje 2, Velenje: Premogovnik, 1998.

Slovenski biografski leksikon, elektronska verzija.

Status animarum župnije Zavodnje 1905–1959.

Stoletnica rojstva Gustava Šiliha (1893-1961-1993). Jubilejni zbornik, Maribor: Društvo pedagoških delavcev, Pedagoška fakulteta, 1993.

Šaleški biografski leksikon, elektronska verzija.

Šaleški razgledi, Velenje: Knjižnica, 2012, elektronski vir.

Šaleški rudar, letnik 5, številka 19, 31. 10. 1969.

Šolska kronika Zavodnje za obdobje po koncu druge svetovne vojne.

Gustav Šilih, Beli dvor, Ljubljana: Karantanija, Velenje: Kulturni center Ivan Napotnik, Založništvo Pozoj, 1997.

Tedenske slike, letnik 8, številka 35, 1. 9. 1932.

Temna stran meseca: kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945-1990. Zbornik člankov in dokumentov, Ljubljana: Nova revija, 1998.

Učiteljski tovariš, 1926, 1929, 1946 in 1940.

Nestl Žgank (zapisala Damijan Kljajič, Vlado Vrbič), Spomini Rdečega kralja, Ljubljana: Karantanija, 1999.

Z razstave Zgodbe šolskih zvezkov, 2011-2012.